ประวัติการบันทึกโน้ตเพลงในดนตรีไทย

พงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์*

การบันทึกโน้ตเพลง (Notation) เป็นหลักการสำคัญอย่างหนึ่งของดนตรีทั่วโลกโดยเฉพาะชนชาติที่เจริญและมีดนตรีที่พัฒนามาอย่างเป็นขั้นตอนอย่างชาติตะวันตกในแถบยุโรป ซึ่งดนตรีของชาติเหล่านั้นต่างหล่อหลอมและพัฒนาดนตรีจนเกิดเป็นจารีตมีชื่อที่เรียกกันว่าดนตรีตะวันตก (Western Music) หรือที่เราเรียกกันว่าดนตรีสากล ระบบการบันทึกโน้ตเพลงในดนตรีสากลนั้นมีความสำคัญอย่างมากทั้งใช้สำหรับให้คีตกวีประพันธ์เพลง ใช้สำหรับการบรรเลงเพลงอย่างถูกต้องตรงตามเสียงที่ได้ประพันธ์ไว้ ใช้สำหรับการศึกษาและฝึกฝนของนักดนตรีและผู้ที่เริ่มเรียนดนตรีให้มีความชำนาญไม่หลงลืม โน้ตเพลงนั้นสามารถเป็นได้ทั้งโน้ตของเพลงทั้งเพลง (Score Note) หรือโน้ตเฉพาะเครื่องดนตรี เช่น โน้ตไวโอลิน (Violin) โน้ตเปียนโน (Piano) รวมไปถึงโน้ตของเครื่องประกอบจังหวะจำพวกกลอง

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชานาฏยสังคีต คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

(Percussion) ในเพลงนั้นก็ได้

ด้วยเหตุนี้โน้ตเพลงจึงเป็นหลักสื่อสารที่สำคัญมากสำหรับดนตรี เป็นสื่อที่ผลิตจากคีตกวีที่กำหนดให้เสียงต่าง ๆ ในเพลงนั้นแสดงความมุ่งหมายของอารมณ์และทำนองเพลง เป็นสื่อผ่านไปสู่นักดนตรีให้บรรเลงทำนองอย่างถูกต้องผ่านไปสู่ผู้ฟังเพื่อให้มีอารมณ์คล้อยตามหรือสะเทือนใจไปตามบทเพลงนั้น อีกทั้งเป็นตัวที่ทำให้นักดนตรีมีสมาธิในการบรรเลง เรามักเห็นว่านักดนตรีมองดูโน้ตเพลงขณะบรรเลงไปด้วย ซึ่งไม่ใช่หมายถึงนักดนตรีไม่แม่นเพลงนั้นแต่เป็นการทำให้นักดนตรีเกิดสมาธิจดจ่อกับเพลงที่บรรเลง การมองโน้ตเพลงเป็นการกำหนดสมาธิทางการบรรเลงดนตรีอย่างหนึ่ง นอกจากนี้โน้ตเพลงสามารถใช้เป็นสื่อฝึกทักษะในการฝึกหัดดนตรีสำหรับผู้เริ่มเรียนดนตรีเพื่อให้รู้จักสัญลักษณ์ของระบบโน้ตที่กำหนดเป็นสากล อีกทั้งยังเก็บเอาไว้เป็นหลักฐานได้เป็นร้อยปีโดยไม่มีการเปลี่ยนรูปแบบของเพลงนั้นไปเลย ดังนั้นโน้ตเพลงจึงมีความสำคัญอย่างมาก

สำหรับดนตรีไทยในปัจจุบันระบบการบันทึกโน้ตเพลงและระบบการนำโน้ตเพลงมาใช้ในการเรียนการสอนมีบทบาทมากขึ้นจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนทางดนตรีไทย เนื่องจากสภาพทางสังคมที่เปลี่ยนไปอย่างมาก ในอดีตการศึกษาดนตรีไทยนั้นจะเป็นระบบสำนักดนตรี ซึ่งผู้เรียนจะเลือกว่าสำนักดนตรีของครูท่านใดมีชื่อเสียงและเชี่ยวชาญในเครื่องดนตรีที่ตนเองต้องการเรียนมากที่สุด ก็จะเลือกเข้าไปฝากตัวเป็นศิษย์และเรียนดนตรีรวมทั้งต้องหมั่นเพียรฝึกซ้อมตลอดทั้งวันโดยไม่ต้องจ่ายค่าเล่าเรียนเป็นเงินทอง ศิษย์เหล่านั้นจะมีหน้าที่รับใช้ปรนนิบัติครูทั้งทำงานบ้าน ทำกับข้าวหุงหาอาหาร หรือถ้าสำนักดนตรีนั้นมีงานรับจ้างออกไปบรรเลงตามพิธีกรรมต่าง ๆ ลูกศิษย์จะเป็นนักดนตรีบรรเลงโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน เพราะมักจะยกค่าตอบแทนให้กับครูผู้สอนทั้งหมดเพื่อแสดงกตัญญูรู้คุณนับถือครูเป็นเสมือนบิดามารดาผู้มีพระคุณอันเป็นธรรมเนียมปฏิบัติมาแต่โบราณ

สำหรับระบบการเรียนดนตรีนั้นครูจะสอนด้วยการบรรเลงทำนองให้ดูและฟัง ก่อนให้ศิษย์ลองบรรเลงตาม ไม่มีการบอกเป็นระบบโน้ตหรือเขียนโน้ตใช้แบบดนตรีตะวันตก โดยดนตรีไทยจะใช้ระบบการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ (Oral

Method) หรือระบบปากเปล่า การร้องทำนองที่มักใช้คือเสียง นอย นอย ตามเสียงสูงต่ำของทำนองเพลงให้ลูกศิษย์ฟังและบรรเลงตามทีละวรรคเพลงเท่านั้น อีกทั้งจะไม่สอนเพลงแบบรวดเร็วแต่จะให้เรียนทีละวรรคเพลงและท่องจำบรรเลงอย่างชำนาญจนครูพอใจเสียก่อนจึงจะเริ่มเรียนเพลงวรรคต่อไป การสอนนั้นครูจะสอนแบบตัวต่อตัวเพื่อให้การเรียนนั้นมีประสิทธิผลมากที่สุด ผู้เรียนบางรายอาจต้องให้เรียนกันเป็นเดือน อันเป็นระบบของการเรียนดนตรีไทยในอดีตที่มุ่งเน้นการฝึกและสร้างทักษะทางการบรรเลงเป็นสำคัญโดยไม่ได้ใช้ระบบโน้ต แต่อิงอาศัยใช้ระบบความจำและปฏิภาณไหวพริบของผู้เรียนเป็นหลัก ระบบนี้เป็นการเรียนที่ได้ผลและสัมฤทธิผลมากที่สุดทำให้ผู้เรียนจดจำเพลงได้แม่นยำและสามารถบรรเลงเพลงนั้นได้หลายรูปแบบ สามารถปรับปรุงให้เป็นรูปแบบทางการบรรเลงเฉพาะตัว (Style of Performance) ซึ่งนักดนตรีไทยทุกคนต้องมีรูปแบบดังกล่าวจึงจะเป็นที่ยอมรับทางสังคม โดยที่รูปแบบนี้ได้เกิดมาจากการฝึกฝนท่องจำเพลงสร้างเสริมทักษะและปฏิบัติบรรเลงมาอย่างดีเสียก่อน เมื่อผ่านระบบดังกล่าวแล้วจึงสามารถออกไปเป็นนักดนตรีและครูดนตรีสั่งสอนศิษย์รุ่นต่อไปได้

ด้วยเหตุดังที่กล่าวมาแล้วนั้น การนำเอาทำนองเพลงไทยมาบันทึกเป็นโน้ตนั้นจึงไม่ปรากฏมากนัก เพราะเกรงว่าอาจจะไปตกอยู่ในมือของผู้ที่ไม่เข้าใจและบรรเลงอย่างผิด ๆ จึงไม่มีการบันทึกเอาไว้เลย เพลงไทยจึงเป็นสิ่งที่นักดนตรีเก็บจำเอาไว้และหวงแหนโดยจะสอนเฉพาะลูกศิษย์หรือผู้ที่กลั่นกรองแล้วว่ามีอุปนิสัยเหมาะสมที่จะเป็นนักดนตรีเท่านั้น ดังนั้นเพลงไทยเป็นจำนวนมากมายหลายเพลงจึงสูญหายไปพร้อมกับนักดนตรีไทย ประวัติการบันทึกเพลงไทยนั้นเริ่มมีสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ปรากฏแค่การบันทึกรายชื่อเพลงในรูปแบบของเพลงยาวตำรามโหรี ซึ่งบันทึกแต่รายชื่อเพลง และบทร้องเพลงเกร็ด บทร้องดอกสร้อยสวรรค์ เท่านั้น ส่วนทำนองบรรเลงไม่มีการบันทึกเอาไว้นอกจากจากชาวต่างชาติที่เข้ามาบันทึกไว้บางเพลง (จะกล่าวต่อไปในเรื่องของการบันทึกแบบโน้ตสากล)

ปัจจุบันสภาพสังคมไทยนั้นเปลี่ยนไปมาก ดนตรีไทยจึงไม่ได้รับความนิยมดังแต่ก่อน การเรียนดนตรีไทยเพื่อเป็นอาชีพนักดนตรีไทยและครูดนตรี

ไทยได้เปลี่ยนแปลงไป จากระบบสำนักดนตรีแปรสภาพกลายเป็นระบบสถานศึกษาที่มีวิชาเอกดนตรีไทย เช่น มหาวิทยาลัยของรัฐ สถาบันพัฒนศิลป์ (วิทยาลัยนาฏศิลป์) สถาบันราชภัฏ รวมถึงโรงเรียนที่นำวิชาดนตรีไทยเป็นวิชาหลัก เช่น โรงเรียนมัธยมสังคีตวิทยา นอกจากนี้ก็เป็นการศึกษาดนตรีเพื่อเป็นงานอดิเรกดังที่มีโรงเรียนดนตรีไทยของเอกชน เช่น โรงเรียนดนตรีของมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ โรงเรียนดนตรีของสยามกลการ เป็นต้น เปิดเป็นสถาบันที่สอนเพื่อการเรียนดนตรีไทยแบบงานอดิเรก

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการการเรียนดนตรีไทยของสถาบันที่มีวิชาเอกดนตรีไทยหรือสถาบันเอกชนต่างก็ต้องประสบปัญหาเนื่องจากจำนวนผู้เรียนที่มีมากขึ้น จากเดิมครูดนตรีจะสอนแบบระบบตัวต่อตัวเป็นหลักก็ต้องกลายเป็นครูหนึ่งคนกับนักเรียนเป็นสิบคน ทำให้ครูไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง การเรียนต้องใช้เวลาเรียนอย่างรวดเร็ว เช่น เพลงหนึ่งในอดีตอาจเรียนกันเป็นเดือนแต่ปัจจุบันต้องเรียนให้จบภายในเวลาไม่กี่วัน สิ่งนี้มีจุดประสงค์แตกต่างกัน เช่น ถ้าการเรียนในระบบของวิชาเอกดนตรีไทยจะกำหนดเพลงไว้แต่ละชั้นปีตามความสามารถ โดยมีการแยกเพลง ๆ หนึ่งออกไปตามเครื่องดนตรี ครูผู้สอนที่ใช้มักมีไม่เกิน 3 ท่าน คือ ครูปี่พาทย์ ครูเครื่องสาย ครูขับร้อง และมีการกำหนดเพลงเรียนไว้ในแต่ละภาคการศึกษาจำนวนไม่ต่ำกว่า 4 เพลงต่อหนึ่งภาคการศึกษา การเรียนเพลงจำต้องเรียนอย่างรวดเร็วให้จบ จึงจำเป็นต้องใช้ระบบของโน้ตเพลงมาเป็นการให้นักเรียนนำไปบรรเลงท่องจำกันเอง โดยครูจะเป็นผู้จดบันทึกโน้ตหรือบอกทำนองเพลงให้เด็กจดโน้ตเพลงและดูแลให้บรรเลงไม่ผิดตามโน้ตเท่านั้น นักศึกษาจะเก็บโน้ตเพลงเหล่านั้นไว้เป็นหลักฐานถ้าอยากบรรเลงก็เปิดออกแล้วบรรเลงตามไม่ต้องจดจำอย่างแต่ก่อน ถือเป็นความสะดวกสบายที่มนุษย์ในปัจจุบันใฝ่หามาใส่ตัวกันอยู่แล้ว การบรรเลงดนตรีไทยในปัจจุบันถ้าบรรเลงโดยดูโน้ตเป็นหลักก็คือการบรรเลงเพื่อให้เพลงนั้นจบไป ไม่ต้องคำนึงถึงคุณค่าของเพลงหรือการเสริมสร้างทักษะแสดงความสามารถเฉพาะตนออกมาเลย ซึ่งเป็นการขาดจิตวิญญาณของนักดนตรี

สำหรับโรงเรียนดนตรีของเอกชนมักใช้โน้ตเพลงเป็นส่วนสำคัญอย่างมาก เพราะมีผู้เรียนมากกว่าจำนวนสถาบันการศึกษาหลายเท่าตัวและครูผู้สอนอาจไม่

เพียงพอกับผู้เรียน อีกทั้งเป็นระบบทางธุรกิจที่จะต้องให้เห็นผลทางการเรียนอย่างรวดเร็วที่สุดเพื่อให้เกิดสัมฤทธิผลจึงมักจะให้เรียนด้วยระบบโน้ตเพลงเป็นหลัก นักเรียนจะหัดอ่านโน้ตอย่างคล่องตรงตามเสียงและจะติดยึดที่โน้ตมากจนบรรเลงทำนองเพลงไม่ได้ถ้าไม่มีโน้ตมาวางอยู่ตรงหน้าเวลาบรรเลงเพลง จนอาจไม่สามารถบรรเลงได้จบเพลง ดังนั้นเราจึงพบเห็นนักเรียนดนตรีไทยในปัจจุบันมักจะมีโน้ตมาวางตรงหน้าและบรรเลงตามโน้ตโดยไม่ได้บรรเลงตามความจำตามแบบที่ได้กระทำกันมาแต่ครั้งโบราณอีกแล้ว สิ่งนี้เป็นการทำให้ดนตรีไทยแปรสภาพจากเดิมไปมาก

อย่างไรก็ตาม การใช้โน้ตเพลงนั้นไม่ใช่ว่าจะเป็นผลเสียเสมอไป อย่างน้อยถ้าโน้ตเพลงนั้นได้จดบันทึกอย่างถูกต้องก็สามารถเป็นหลักฐานในการเก็บอนุรักษ์ไว้ใช้ได้ตลอดกาลไม่มีทางสูญหาย ดังนั้นระบบของโน้ตเพลงที่เข้ามามีบทบาททางดนตรีไทยจึงควรจำแนกระบบโน้ตที่ใช้กันอยู่ให้เป็นหมวดหมู่ รวมถึงประวัติความเป็นมาของระบบโน้ตต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นหลักฐานทางการศึกษาต่อไป

การบันทึกโน้ตเพลงไทยที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันนั้นสามารถแบ่งเป็น 4 แบบ ได้แก่

1. ระบบโน้ตตัวอักษรไทย หรือ ระบบ ด ร ม ฟ
2. ระบบโน้ตแบบเลขาสังคีตย์ของดุริยบรรณ
3. ระบบโน้ตตัวเลขไทยแบบ ๙ ตัว ของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)
4. ระบบโน้ตสากล

ระบบโน้ตตัวอักษรไทย

เป็นระบบที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบันมากที่สุด โดยเป็นที่รู้จักและเรียกกันโดยทั่วไปว่า โน้ต ด ร ม ฟ คือการบันทึกโน้ตแบบใช้ตัวอักษรไทยมาเป็นสัญลักษณ์แทนเสียงทั้ง 7 เสียงได้แก่

ด หมายถึงเสียง โด (C)
ร หมายถึงเสียง เร (D)
ม หมายถึงเสียง มี (E)
ฟ หมายถึงเสียง ฟา (F)
ซ หมายถึงเสียง ซอล (G)
ล หมายถึงเสียง ลา (A)
ท หมายถึงเสียง ที (B)

เสียงของโน้ตดังกล่าวจะมีการประจุดสำหรับแทนเสียงสูงต่ำไว้ เช่น ด์ หมาย ถึงเสียงโด สูง ด หมายถึง เสียงโด ต่ำ หลักการบันทึกโน้ตระบบนี้ไม่ยากทั้งยังครอบคลุมระบบเสียงสูงต่ำของทำนองเพลง และสามารถนำไปใช้เป็นโน้ตสำหรับเครื่องดนตรีทุกรูปแบบ ทั้งเครื่องดนตรีที่มีประเภททำนองอย่างระนาด ซอ ขลุ่ย หรือเครื่องดนตรีประเภทประกอบจังหวะจำพวกกลองก็สามารถใช้ระบบโน้ตนี้บันทึกได้ทั้งสิ้น

ระบบการบันทึกโน้ตตัวอักษรนี้จากการศึกษาและค้นคว้าพบว่า เป็นระบบเก่าแก่ที่สุดและคิดขึ้นโดยคนไทย คือ พันโทพระอภัยพลรบ (พลอย เพ็ญกุล พ.ศ. 2403-2459) บุตรชายคนที่ 4 ของเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงค์ (พลอย เพ็ญกุล) ขุนนางในสมัยรัชกาลที่ 4 พระอภัยพลรบนั้นได้ผ่านการศึกษาในวิชาทั่วไปและภาษาอังกฤษจากครูชาวอังกฤษจนมีความแตกฉานด้านภาษาอังกฤษเป็นอย่างดี และได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ 5 ต่อมาได้ไปศึกษาเพิ่มเติมที่ประเทศอินเดียในพ.ศ. 2415 โดยศึกษาวิชาการทั่วไปพร้อมทั้งวิชาการทหารและวิชาทฤษฎีดนตรีสากล ซึ่งอินเดียนั้นเป็นแหล่งข้อมูลดนตรีที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลก

ภายหลังกลับจากอินเดียท่านได้เข้ารับราชการเป็นทหารในกรมทหารราช-องครักษ์ เริ่มก่อตั้งหนังสือพิมพ์ยุทธโกษ ได้รับพระราชทานยศบรรดาศักดิ์เป็นพันโทพระอภัยพลรบ ตำแหน่งปลัดกรมยุทธศึกษา เมื่อพ.ศ. 2449 และยังทำหน้าที่เป็นครูสอนวิชาวาดเขียนและวิชาเพลงแตรอาณัติสัญญาณแก่นักเรียนนายร้อย แต่งหนังสือเรื่องดนตรีวิทยาขึ้นทูลเกล้าฯถวายในปี พ.ศ. 2451 จนเป็นที่

พอพระราชหฤทัย ต่อมาทรงโปรดเกล้าฯให้เป็นตำราเรียนในโรงเรียนของกระทรวงธรรมการ ถือว่าหนังสือเล่มนี้เป็นตำราเรียนดนตรีเล่มแรกที่ใช้ในการเรียนการสอนของไทย (พระอภัยพลรบ 2453: 5)

จากประวัติของพระอภัยพลรบแสดงว่าท่านเป็นผู้มีความสามารถหลายด้าน โดยเฉพาะเรื่องของดนตรีนั้นท่านได้นำเอาทฤษฎีที่ได้รับมาจากการศึกษาที่อินเดียมาประยุกต์ใช้ นอกจากนี้ท่านยังสนใจในดนตรีไทยอย่างมาก เคยจ้างนักดนตรีไทยที่มีฝีมืออย่างครูแปลก (ต่อมาเป็นพระยาประสานดุริยศัพท์ เจ้ากรมพิณพาทย์หลวงในรัชกาลที่ 6) หม่อมส้มจีน ราชานุประพันธ์ นักร้องสตรีชื่อดังในรัชกาลที่ 5 และนักดนตรีไทยอีกหลายคนมาบรรเลงดนตรีบันทึกลงกระบอกเสียง เอดิสัน (Edison's Cylinder) ของท่านที่บ้านวังท่าเตียนอีกด้วย (วิเชียร 2526: 81)

ในการคิดระบบโน้ตตัวอักษรเพื่อใช้ประกอบในหนังสือดนตรีวิทยานั้น ก็เพื่อต้องการให้เป็นระบบที่สามารถอ่านและศึกษาตามแบบไทย ทั้งนี้เพราะท่านเห็นว่าคนไทยอาจอ่านโน้ตสากลไม่ออก อีกทั้งระบบของโน้ตสากลนั้นซับซ้อนเกินไปยากที่จะเข้าใจ จึงได้ประยุกต์ทฤษฎีขึ้นเสียใหม่กลายเป็นตำราที่สามารถศึกษาได้ง่ายขึ้น หลักการของโน้ตตัวอักษรนี้ท่านได้รับแนวคิดมาจากนักดนตรีชาวอังกฤษซึ่งท่านได้กล่าวถึงดังนี้

> "วิธีใช้พยัญชนะเปนเครื่องหมายเสียง แลใช้ระยะส่วนแบ่งเปนส่วนดำเนินหรือจังหวะของเสียงนี้ เปนวิธีของท่านชอน เกอร์เว็น (John Curwen) ชาวอังกฤษได้คิดขึ้นเปนต้นเดิมสำหรับใช้หมายเสียงขับร้อง เรียกว่า ตอนิก ซอล-ฟา โนเตชั่น (Tonic Sol-Fa Notation) คือ พยัญชนะหมายตั้งเสียง แลเสียงตั้งหรือเสียงต้นส่วนของทางเครื่องดนตรีทุกทาง" (พระอภัยพลรบ 2453: 25)

เมื่อท่านเอาแนวคิดดังกล่าวมาใช้ประยุกต์ให้มีลักษณะเป็นตัวอักษรไทย โดยกำหนดเอาไว้ เช่น ด คือ เสียงโด (C) ที่แตกต่างไปบ้างคือ เสียงที (B) ท่านใช้ ต แทนเสียงที เพราะในสมัยนั้นอาจเรียกโน้ตเสียง ที (B) ว่า ตี ก็ได้

แต่ในปัจจุบันนิยมเรียกว่า ที มากกว่า ตี สำหรับเนื้อหาในตำราดนตรีวิทยาของท่านนั้น ท่านได้แบ่งออกเป็น 4 หมวดหมู่ (ท่านเรียกว่าพแนกศึกษา) ได้แก่ ๑. พแนกศึกษาเสียง ๒. พแนกศึกษาจังหวะ ๓. พแนกศึกษาเครื่องหมายประกอบเพลง ๔. พแนกศึกษาอ่านเสียง โดยในแต่ละหมวดหมู่นั้นท่านได้นำเอาระบบโน้ตตัวอักษรมาเป็นตัวอย่างในการนำเสนอด้วย

หลักการบันทึกโน้ตของท่านนั้นเป็นการบันทึกตามแบบดนตรีสากลเป็นหลัก โดยกำหนดว่าเพลงนั้นแบ่งได้เป็น 3 อัตราจังหวะ กล่าวคือ อัตราสามชั้นใช้อักษร ต หมายถึงเพลงจังหวะเต็ม ซึ่งเขียนไว้หน้าห้องโน้ต เทียบกับหลักของระบบ Time Signature ของดนตรีสากล ก็คือจังหวะ 4/4 อัตรา 2 ชั้น ใช้อักษร ก หมายถึงเพลงจังหวะกึ่ง ซึ่งในดนตรีสากลคือ 2/4 และอักษร ค.ก อัตราชั้นเดียว อักษร ค.ก หมายถึงเพลงจังหวะครึ่งกึ่ง และในดนตรีสากลคือ 1/4 นอกจากนี้ยังทำสัญลักษณ์การเคาะจังหวะของฉิ่งฉับและจังหวะกลองเอาไว้ด้วย คือ – หมายถึง เสียงฉิ่ง + หมายถึงเสียงฉับ ดังมีลักษณะของการบันทึกโน้ต ดังนี้

ตน ตรี วิทยา

จังหวะ เต็ม

วิธี ๑ สำหรับ เสียง ยาว ขั้ว จังหวะ กึ่ง ถึง เต็ม

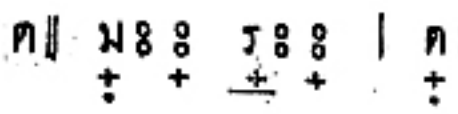

วิธี ๒ สำหรับ เสียง ยาว ขั้ว จังหวะ ครึ่ง กึ่ง

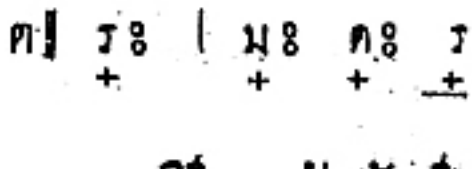

วิธี ๓ สำหรับ เสียง สั้น ขั้ว จังหวะ พัน

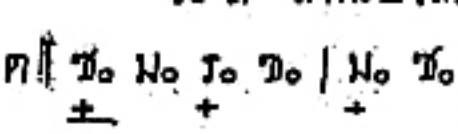

วิธี ๔ สำหรับ เสียง สั้น ขั้ว จังหวะ เก็บ

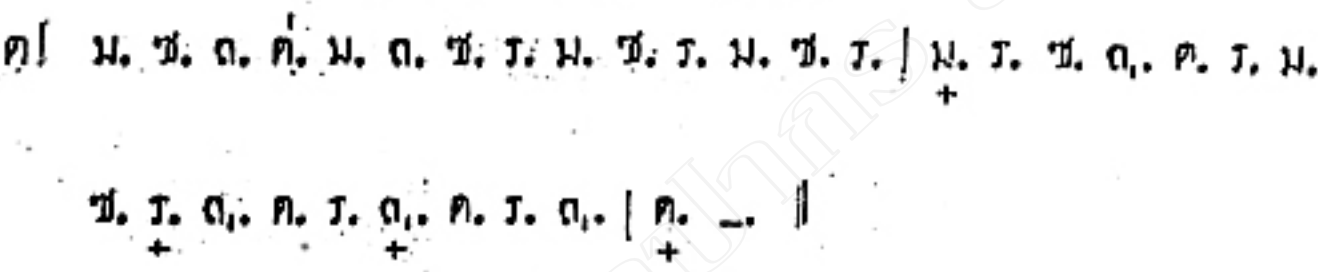

จังหวะ กึ่ง

วิธี ๑ สำหรับ เสียง ยาว ขั้ว จังหวะ กึ่ง

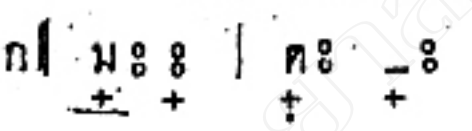

วิธี ๒ สำหรับ เสียง ยาว ขั้ว จังหวะ ครึ่ง กึ่ง

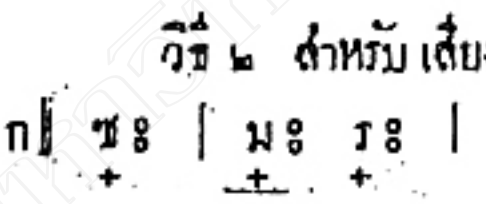

วิธี ๓ สำหรับ เสียง สั้น ขั้ว จังหวะ พัน

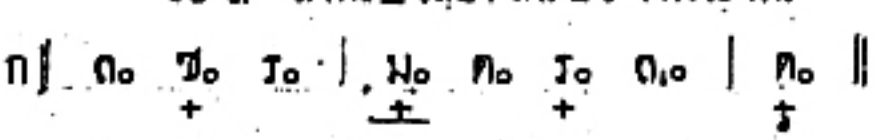

วิธี ๔ สำหรับ เสียง สั้น ขั้ว จังหวะ เก็บ

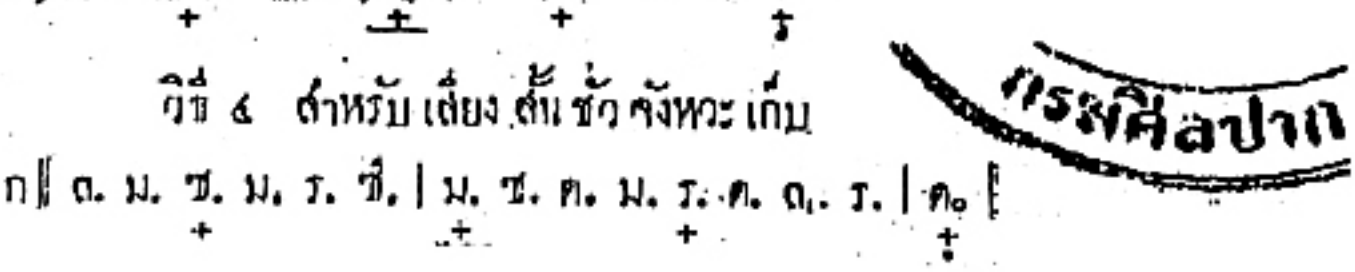

ศิลปากร

นอกจากนี้พระอภัยพลรบยังได้เขียนโน้ตเพลงสรรเสริญพระบารมีเอาไว้ท้ายเล่มเป็นแบบโน้ตไทยและมีระบบสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ท่านได้คิดเอาไว้ด้วย

๔—พแนก ศึกษา อ่าน เสียง

สรรเสริญ พระบารมี

ทาง ด.	:	ด :—	ร ·ด :ร ·ม	ด :—	— —
K.C.	+	+ +	+ +	+ +	+ +
แทบ พ.		อ้า	พระ น ฤ ป	จง	

ด :—	ด ·ด, :ด ·ม	ร :—	— :—	ร ·ม :ร ·ม	
+ +	+ +	+ +	+ +	+ +	
ทาง	ศิ ริ วั ฒ	นา		จง พระ พุทธ	

ด ·ซ :ร ·ม ·ด ·ร	ม :—	— :— ·	ม :— ·ร	ม ·ร :ม ·ซ	
+ +	+ +	+ +	+ +	+ +	
ทำ ง่ น ฐิ ติ้	ยง		รา ช	รั ฐ จง กิ	

ม :— ·	ถ ·ช :ถ ·ท'	ช· :— ·ถ	ช ·ถ :ค	ร :—	
+ +	+ +	+ +	+ +	+ +	
รัง	ทั้ง บ ร ม	วงษ์ ทิ	ร ฆ ตำ	รง	

— :— ·	ร :— ·ร ,ม	ร ·ฟ :ม ·ร	ค :—	— :— ·	
+ +	+ +	+ +	+ +	+ +	
	ทรง ก รุ	ณา ประ ชา	บาถ		

ร :— ·ม	ร ·ม :ม ·ด	ม ·—·ช:ร	— :— ·	ร :— ·ม	
+ +	+ +	+ +	+ +	+ +	
รา ช	ขรรม ช รัก (ษ์)	ษา		เปน หิ	

ร ·ม ด ·ท	ด :ร ·ถ	ร :ช ·ท	ด :—	ถ ·ช :ถ ·ท'	
+ +	+ +	+ +	+ +	+ +	
ตา นุ หิ ต	สาร (ส์)	ผล บัน	ดาล	ช ประ สงค์	

ช :—	ช :ถ	ฟ :—	ช :ท	ถ ·ท :ฟ ·ช	
+ +	+	+ +	+ +	+ +	
ใด	ๆง สิทธิ์	ดัง	หวัง	ว ร ห ฤ	

ถ. :—	ด ·ท :ร ·ม	ร :— ·ท	ร ·ท :—	—	
+ +	+ +	+ +	+ +	+	
ทัย	คุ ๆ ถ — วาย	ชัย ณะ	น		

ระบบของพระอภัยพลรบจึงเป็นระบบที่น่าสนใจและได้รับความนิยมนำมาใช้ในสมัยต่อมาอีกด้วย เพราะสามารถใช้บันทึกโน้ตได้ทุกเครื่องดนตรี โดยมีการนำมาดัดแปลงกับโน้ตแบบอื่น ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะของเพลงไทย ในการบันทึกโน้ตของท่านนั้นยังแบ่งเป็นบรรทัดแบบดนตรีสากล กล่าวคือ บรรทัดหนึ่งอาจมี 3 ห้องโน้ต (Bar line) บ้าง 4 ห้องโน้ตบ้าง แต่ในปัจจุบันการบันทึกโน้ตเพลงไทยแบบเป็นมาตรฐาน คือ ใช้บรรทัดละ 8 ห้องโน้ตเป็นหลัก ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างโน้ตตัวอักษรกับระบบโน้ตแบบอื่นที่ทำขึ้นภายหลังอีกขั้นตอนหนึ่ง

ระบบโน้ตแบบเลขาสังคีตย์ของดุริยบรรณ

เป็นระบบการบันทึกโน้ตที่คิดขึ้นมาโดยใช้ในเชิงพาณิชย์สำหรับเป็นโน้ตของเครื่องดนตรีในกลุ่มเครื่องสายจำพวก ซอด้วง ซออู้ ขลุ่ย และจะเข้ โดยใช้ตัวเลขตั้งแต่เลข 0 ถึง 4 แทนตำแหน่งการวางนิ้วบนสาย ผู้คิดค้นระบบนี้ขึ้นคือขุนเจริญดนตรีการ (เจริญ โรหิตโยธิน) และครูสาย ดุริยางกูร โดยเฉพาะครูสายนี้เป็นทายาท (หลานปู่) ของพระประดิษฐ์ไพเราะ (มี ดุริยางกูร) ครูดนตรีที่มีชื่อเสียงท่านหนึ่งในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ ครูสายได้ก่อตั้งร้านขายเครื่องดนตรีและอุปกรณ์ต่าง ๆ ของเครื่องดนตรีไทยชื่อร้านดุริยบรรณ[1] มีการจัดพิมพ์โน้ตเพลงสำหรับเครื่องดนตรีต่าง ๆ เช่น โน้ตเพลงสำหรับซอด้วง เป็นต้น เพื่อจัดจำหน่ายและได้รับความนิยมมาจนถึงปัจจุบัน (เปี่ยมศรี 2534: 20)

การพิมพ์เป็นโน้ตออกจำหน่ายของดุริยบรรณนั้นได้ออกจำหน่ายเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2464 โดยใช้ชื่อว่า "เลขาสังคีตย์" และได้รับความนิยมในสมัยนั้นมากเพราะอ่านและบรรเลงด้วยเครื่องสายได้ง่าย อีกทั้งยังได้นำขึ้นทูลเกล้าฯถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2471 และทรงมีพระราชดำรัสว่าเป็นประโยชน์ในการฝึกหัดดนตรีขั้นต้น

---

1. ร้านนี้ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่พ.ศ. 2464 แต่เดิมตั้งอยู่ที่บางลำภูก่อนจะย้ายมาที่ถนนสุโขทัย เขตดุสิต ในปัจจุบัน

ขอสงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย

๑. แบบมอญ
๒. แบบโอด
๓. แบบไทย
๓ ชั้น
แบบไทย
๒ ชั้น
แบบไทย
ชั้นเดียว

๔. แบบมอญ
บางบุแหวนหม
๓ ชั้น
๒ ชั้น
ชั้นเดียว

เล่ม ๖

สำหรับซออู้

ดุริยบรรณ ถนนตะนาว กรุงเทพมหานคร
มีกรรมสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ
ราคา ๒๐ บาท
พิมพ์ครั้งที่ ๒

มีบทร้องอยู่ในเล่มนี้

ได้ดี จนมีการนำไปพิมพ์เป็นหน้าปกของสมุดโน้ตว่า "โน้ตเลขาสังคีตย์ ฉบับทูลเกล้าฯถวาย" (พูนพิศ 2532: 154)

การที่ขุนเจริญดนตรีการสามารถคิดโน้ตแบบนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นความสำเร็จในการพัฒนารูปแบบการเรียนดนตรีไทยในระดับหนึ่ง ทั้งนี้โดยได้หลักการแนวคิดมาจากการบันทึกโน้ตของดนตรีจีนมาเป็นต้นแบบด้วย เพราะขุน-เจริญดนตรีการนั้นท่านเคยเข้าไปสอนซออู้แก่พระยาโกษากรวิจารณ์ (บุญศรี ประภาศิริ) ขุนนางในสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งเป็นผู้ที่สนใจและศึกษาเรื่องของประวัติศาสตร์ไทย โดยใช้การศึกษาเปรียบเทียบจากเอกสารประวัติศาสตร์ของจีนเป็นหลัก พระยาโกษากรวิจารณ์นั้นท่านสนใจในดนตรีไทยและสนใจในภาษาจีนจึงจ้างขุนเจริญดนตรีการมาสอนซออู้และชินแสชาวจีนคนหนึ่งมาสอนภาษาจีนในเวลาที่ท่านว่างจากงานราชการเสมอ

การสอนของขุนเจริญฯนั้นสอนแบบปากเปล่า ซึ่งชินแสสอนภาษาจีนนั้นเห็นการสอนแบบนี้แล้วจึงวิจารณ์ว่า ทำให้ช้าสำหรับการเรียนที่ต้องการความรวดเร็วของนักดนตรีประเภทสมัครเล่นอย่างพระยาโกษากรวิจารณ์ ที่ต้องการได้เพลงและท่องจำเพลงได้ด้วยตนเอง ชินแสจึงแนะนำให้ขุนเจริญดนตรีการรู้จักระบบการบันทึกโน้ตแบบจีนที่ใช้ตัวเลขสำหรับการบันทึกเพลงของซอจีนสำหรับการวางตำแหน่งนิ้ว ใช้การกั้นห้องโน้ตตามจังหวะของเพลง รวมไปถึงการบอกวิธีใช้คันชักเข้าออกของซอในแต่ละวรรคเพลงอีกด้วย ซึ่งขุนเจริญฯก็พอใจอย่างมากในหลักการบันทึกโน้ตของจีนที่ทำให้สะดวกรวดเร็ว จึงกล่าวขออนุญาตจากพระยาโกษากรวิจารณ์ว่า "ใต้เท้าครับผมขอเอาหลักการนี้ไปหากินเพื่อเลี้ยงลูกเลี้ยงเมียของผมนะขอรับ" และท่านก็นำหลักการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้เป็นโน้ตเลขาสังคีตย์ของดุริยบรรณในสมัยต่อมานั่นเอง (ภาวาส บุนนาค 2536, สัมภาษณ์)

ดังนั้นที่มาของการเกิดโน้ตแบบเลขาสังคีตย์ของดุริยบรรณก็คือการนำเอาหลักการผสมผสานของดนตรีจีนมาใช้ จึงมีความแตกต่างจากโน้ตตัวอักษรของพระอภัยพลรบที่ท่านนำเอาแนวคิดตะวันตกมาใช้เป็นหลัก อย่างไรก็ตามโน้ตแบบเลขาสังคีตย์ได้มีการกำหนดวรรคเพลงและแบ่งการกั้นห้องให้เป็นมาตรฐานแบบปัจจุบัน กล่าวคือ การแบ่งห้องโน้ตออกเป็น 8 ห้องต่อ 1 บรรทัด

มีการแบ่งจังหวะฉิ่งและจังหวะฉับในแต่ละห้องโน้ตอย่างชัดเจน โดยขุนเจริญดนตรีการได้ให้รายละเอียดของลักษณะโน้ตแบบเลขาสังคีตย์ไว้ว่า

> "ความมุ่งหมายของผู้ทำเครื่องหมายสำหรับโน้ตซอนี้ ประสงค์ให้ผู้ที่สีซอเป็นเสียงดีแล้วใช้ เหมือนอย่างบอกเพลงให้ลงนิ้วนั้นนิ้วนี้ การต่อด้วยเครื่องหมายแบบนี้ ถึงแม้ว่าจะหลงลืมไปบ้างก็ยังมีที่หวัง นอกจากเครื่องหมายที่จะขาดหายไปเสีย แต่ถ้าผู้ที่ยังไม่เคยสีซอเลยถ้าจะฝึกหัดในขั้นต้น ก็ต้องอาศัยผู้เป็นแล้วแนะนำ แต่พอให้รู้จักใช้วิธีลงนิ้วให้ถูกต้องเสียก่อนกับวิธีใช้คันชักไปมายาว ๆ เพื่อจะต้องการให้ช้าไว้ก่อนทั้งจะได้สังเกตดูเครื่องหมายให้ชัดเจน การหัดดนตรีขั้นต้นถ้าจะสีให้ช้าได้มากเป็นการดี เพื่อประกอบกับการจะลงนิ้วให้ชัดได้ดีทุก ๆ นิ้ว การต่อด้วยเครื่องหมายนี้ก็พอจะดำเนินโดยถูกต้องตามเพลงได้แต่ที่จะดีกว่าต่อจากครูนั้น ข้าพเจ้าไม่สามารถรับรองได้ สุดแล้วแต่เชาว์ของผู้เรียน
>
> ในที่สุดข้าพเจ้าต้องขอประทานโทษแก่ท่านผู้เป็นมุนีในทางดนตรีทั้งหลาย ด้วยข้าพเจ้าไม่มีเจตนาที่จะอวดอ้างว่ามีความรู้ยิ่งในทางวิชานี้เลย แต่เมื่อได้ทดลองดูก็เห็นว่าพอจะใช้ได้บ้างและทั้งเวลานี้ตามจังหวัดต่าง ๆ กำลังนิยมเล่นเครื่องสายกันมากขึ้น จะหาครูออกไปสอนก็หายากจึงกระทำให้เป็นการติดขัดที่จะหาเพลงการต่าง ๆ ได้ เมื่อแบบนี้เห็นพอจะใช้แก้ขัดไปได้ชั่วคราวจึงได้จัดพิมพ์ขึ้น แต่จะให้เหมือนแบบแผนดนตรีอย่างยุโรปนั้นเห็นว่ายังเป็นไปไม่ได้ เพราะฉะนั้นขอเชิญผู้ปรีชาญาณในทางดีดสีตีเป่า ช่วยพิเคราะห์แก้ไขเพิ่มเติมนึกว่าช่วยเหลือข้าพเจ้าผู้มีสติปัญญาน้อย" (ขุนเจริญดนตรีการ 2472: 2)

จากถ้อยแถลงของขุนเจริญดนตรีการแสดงให้เห็นว่าที่ท่านจัดโน้ตแบบเลขาสังคีตย์นี้ขึ้นมาก็เพื่อใช้สำหรับผู้ที่เรียนดนตรีมาแล้วระยะหนึ่งและต้องการจะใช้เพลงเหล่านี้สำหรับการฝึกซ้อม ซึ่งเป็นการช่วยสำหรับบางภูมิลำเนาที่ขาดแคลนครูดนตรี โดยลักษณะโน้ตของท่านก็ไม่ใช่ยากจนเกินไป สามารถแต่งเพิ่มเติมตามฝีมือของผู้บรรเลงได้ อย่างไรก็ตาม ท่านยังกล่าวว่าการเรียน

จากโน้ตนั้นไม่สามารถเทียบเท่ากับการเรียนโดยตรงจากครูผู้สอนได้ โน้ตเพลงจึงเป็นตัวเสริมสร้างความรู้เท่านั้น มิได้เป็นแม่บทสำคัญในการเรียนดนตรีไทย

ลักษณะของโน้ตแบบเลขาสังคีตย์นั้นเป็นแบบบรรทัดโน้ต 2 แนว และวางตำแหน่งของนิ้วด้วยระบบตัวเลขจึงเรียกว่าเลขาสังคีตย์

อธิบายเครื่องหมาย

ผู้ที่จะหัดตีซอตามเครื่องหมายท้องจับซอตีไปด้วยจึงจะเข้าใจได้ง่าย

น้ิวและเสียงของเครื่องหมาย

0 แทนเสียงสายเปล่าหรือเบีดน้ิวหมด
1 แทนเสียงบีดน้ิวชี้
2 แทนเสียงบีดน้ิวกลาง
3 แทนเสียงบีดน้ิวนาง
4 แทนเสียงบีดน้ิวก้อย

เลข **0 1 2 3 4** น้ี ถ้าตัวใดอยู่บนเส้นนอนตรงของตารางตัวนั้นเป็นเสียงของสายเอก ตัวใดอยู่ใต้เส้นนอนตรงของตารางตัวนั้นเป็นเสียงของสายทุ้ม เช่น **0 1 2 3 4** ดังน้ีให้ตีสายเอก **0 1 2 3 4** ดังน้ีให้ตีสายทุ้ม

จังหวะ

คนตรีจะต้องอาศัยจังหวะเป็นหลัก คือ สำหรับประจำเสียงสั้นยาวของคนตรี มีจังหวะเป็น ๓ อย่างดังน้ี

จังหวะช้าโดยมากมักใช้กับร้อง

จังหวะปานกลาง

จังหวะเร็วหรือเก็บ

วิธีนับจังหวะดังตัวอย่างข้างบนน้ี คือ ช้า, กลาง, เร็ว, ตามที่อักษรบอกประจำอยู่ที่ตารางแล้วนั้น (จังหวะช้า) ต้องนับแต่ช่องตาราง ๑ ถึง ๘ เป็น (ฉึง) และนับต่อไปอีก ๘ ช่องเป็น (ฉับ) (จังหวะปานกลาง) นับแต่ช่อง ๑ ถึง ๔ เป็น (ฉึง) และต่อไปอีก ๔ ช่องเป็น (ฉับ) จังหวะเร็วหรือจังหวะเก็บก็นับโดยวิธีเดียวกัน วิธีจังหวะฉึงตามที่กล่าวมาแล้วน้ี อาศัยแต่พอเป็นเค้าใบแบบตารางน้ีสำหรับผู้แรกศึกษาในชั้นต้น เพื่อเป็นทางสังเกต

จากลักษณะของโน้ตจะเห็นว่ามีการแบ่งห้องโน้ตเป็นระบบ 8 ห้องต่อ 1 บรรทัด ซึ่งยกให้ว่า 1 บรรทัดโน้ตเพลงจะเท่ากับ 1 จังหวะหน้าทับปรบไก่ในอัตรา 2 ชั้น ถ้าเป็นอัตรา 3 ชั้นเท่ากับ 2 บรรทัดโน้ต และถ้าเป็นอัตราชั้นเดียวจะเท่ากับ 1/2 บรรทัดโน้ต โดยจังหวะฉิ่งฉับจะอยู่ท้ายของแต่ละห้องโน้ต เช่นเดียวกับโน้ตแบบตัวอักษร โดยลักษณะโน้ตตัวอักษรแบบปัจจุบันมีดังนี้

- - - ด	- - - ร	- - - ม	- - - ฟ	- - - ซ	- - - ล	- - - ท	- - - ด๋

หลักการของโน้ตเลขาสังคีตย์นี้ถือเป็นมาตรฐานของโน้ตไทยในปัจจุบันด้วย ซึ่งระบบเลขาสังคีตย์นี้สามารถนำมาผสมกับโน้ตตัวอักษรของพระอภัยพล-รบได้จนเกิดเป็นรูปแบบของโน้ตแบบอักษรในปัจจุบันที่ใช้กันอยู่ ดังนั้นบางคนอาจเข้าใจว่าโน้ตตัวอักษรคือโน้ตชนิดใหม่ที่ดัดแปลงมาจากโน้ตสังคีตย์อีกขั้นหนึ่ง อันเป็นการเข้าใจที่ผิด เพราะโน้ตตัวอักษรนั้นเก่าแก่ที่สุดแต่ถูกนำมาดัดแปลงผสมกับโน้ตเลขาสังคีตย์ซึ่งนำแนวมาจากการบันทึกของโน้ตซอจีนอีกขั้นตอนหนึ่ง ทั้งนี้ยังสามารถนำเอาแนวการผสมผสานของโน้ตทั้งสองระบบไปใช้เป็นการบันทึกสำหรับเฉพาะเครื่องดนตรี อย่างโน้ตสำหรับระนาดเอก โน้ตสำหรับซอสามสายได้อีกด้วย ดังนั้นโน้ตทั้งสองระบบจึงเป็นการผสมผสานจนกลายมาสู่มาตรฐานของระบบโน้ตไทยในปัจจุบัน

ระบบโน้ตตัวเลขไทยแบบ ๙ ตัว ของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง พ.ศ. 2424-2497) เป็นผู้คิดใช้ระบบโน้ต 9 ตัวขึ้นเมื่อราว พ.ศ. 2456 เมื่อครั้งเป็นครูสอนดนตรีไทยในโรงเรียนราชินี สมัยนั้นหม่อมเจ้าหญิงพิจิตรจิราภา เทวกุล เป็นอาจารย์ใหญ่ ท่านหม่อมเจ้าหญิงเล็งเห็นคุณค่าของการศึกษาทางด้านต่าง ๆ ท่านเป็นผู้วางรากฐานการศึกษา เช่น อาชีวศึกษาและอนุบาลขึ้นเป็นองค์แรก และได้จัดให้มีการสอนดนตรีไทยขึ้นในโรงเรียนเป็นแห่งแรกในประเทศไทย ในสมัยนั้นการ

เรียนดนตรีเรียนด้วยวิธีการท่องจำ ครูกับศิษย์ต้องเสียเวลามาก เมื่อหลวงประดิษฐไพเราะเข้ามาเป็นครูสอนดนตรีในโรงเรียนนี้ จำเป็นต้องสอนดนตรีหลายเครื่องมือ ในขณะที่เวลาที่สอนมีจำกัดมาก ท่านจึงได้คิดเครื่องหมายช่วยสอนขึ้น โดยใช้ตัวเลขตั้งแต่ ๑ ถึงเลข ๙ สำหรับซอด้วง ซออู้และขลุ่ย เลข ๑ ถึงเลข ๑๒ สำหรับจะเข้ (ชิ้น 2534: 238) โดยโน้ตของท่านมีลักษณะดังนี้

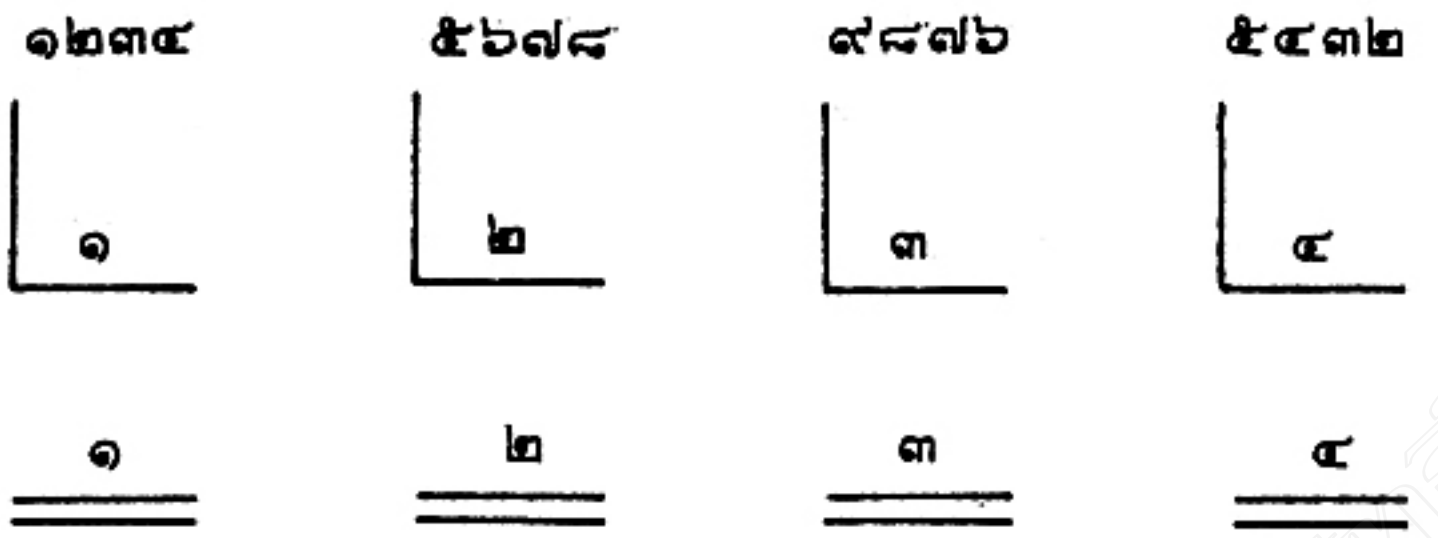

เขียนเลขติดกัน ๔ ตัว = ๑๒๓๔ แปลว่าให้พอกับการเคาะจังหวะ ๑ ที

แปลว่าตัว ๑ เท่ากับการเคาะจังหวะ ๑ ที

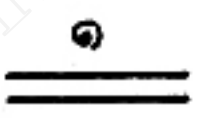

แปลว่าตัว ๑ ทำซ้ำ ๒ ตัวเคาะจังหวะ ๑ ที

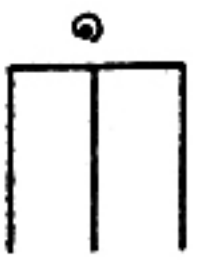

แปลว่าตัว ๑ ทำซ้ำ ๓ ตัวเคาะจังหวะ ๑ ที

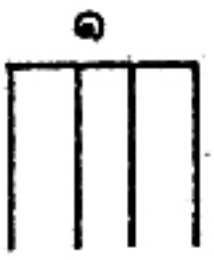

แปลว่าตัว ๑ ทำซ้ำ ๔ ตัวเคาะจังหวะ ๑ ที

เมื่ออธิบายความหมายในการเข้าใจ ตลอดจนการใช้คันชัก และใช้ไม้ดีดจะเข้แล้ว ปรากฏว่าผู้เรียน เรียนได้เร็วขึ้นมากใช้ฝึกตัวเองได้ดี ช่วยให้ครูสอนมีเวลาสอนได้มาก

ต่อมาได้แก้ไขวิธีเขียนให้ดูสะดวก สังเกตจังหวะง่าย คือแก้ ๑ เป็น ๑๑

๑ เป็น ๑๑๑, ๑ เป็น ๑๑๑๑

แบ่งบรรทัดออกเป็น ๘ ห้อง เขียนเลขห้องละ ๔ ตัว ถ้าจะมีคำอธิบายอะไรเพิ่มเติมก็เขียนลงไว้เช่น

๑๑๑๑ ๕๖๕๔ ๕๖๕๔ ๕๖๕๔ ๕๔ ๑๑๑ ๓๔๓๒ ๓๔๓๒ ๓๔๓๒ ว่าสวยมาก

๑๑ ๒๓๓๒๔๓๕๔ ๑๑ ๗๒๕๓๒๑๒ ๑๑ —๑๑

(ส่วนหนึ่งของเพลงเชิดจีนลายมือของคุณพ่อ)

เครื่องหมายแบบนี้ภายหลังเรียกว่าโน้ต

พวกที่เรียนโน้ตแบบนี้จะสามารถออกเสียงต่าง ๆ เป็นแทบทุกคน เป็นต้นว่า **เพลงจรเข้หางยาว ซออู้มีโน้ต** ดังนี้

๕๖๗๘	๗๖๗๘	๗๖๙๘	๗๖๗๘
๑๓๕๖	๕๖๘๙	๓๒๑๖	๘๕๖๘
๕๓๓๓	๕๒๒๒	๕๓๒๑	๓๒๑๖
๘๕๕๕	๘๖๖๖	๙๘๘๘	๓๒๒๒
๓๑๒๓	๒๓๔๕	๔๖๕๔	๕๔๓๒
๘๖๕๓	๖๕๓๒	๕๓๒๑	๓๒๑๖
๕๖๕๓	๕๓๒๑	๕๖๗๘	๕๑๒๓
๒๓๕๑	๘๖๕๓	๕๖๕๓	๕๓๒๑

ต่อมาท่านจึงได้แบ่งบรรทัดโน้ตจากบรรทัดละ 4 ห้องโน้ตกลายเป็น 8 ห้องโน้ต/บรรทัดเช่นเดียวกับโน้ตแบบเลขาสังคีตย์ ลักษณะของโน้ตแบบนี้จะใช้หมายเลข ๐ ถึง ๙ แทนการวางตำแหน่งของนิ้วบนสายซอเช่นเดียวกับโน้ตเลขาสังคีตย์ แต่ว่าจะมีตัวเลขมากไปถึง 9 ตัวโดยใช้หลักการของการนับเลขจากน้อยไปหามาก จากสายทุ้มไปหาสายเอกของซอด้วงและซออู้ดังนี้

เลข ๑ สีสายทุ้มไม่ต้องกดนิ้วเลย (ถ้าเป็นซอด้วงคือเสียงซอล ซออู้เป็นเสียงโด)

เลข ๒ สีสายทุ้มกดนิ้วชี้ (ซอด้วงคือเสียงลา ซออู้คือเสียงเร)

เลข ๓ สีสายทุ้มกดนิ้วกลาง (ซอด้วงคือเสียงที ซออู้คือเสียงมี)

เลข ๔ สีสายทุ้มกดนิ้วนาง (ซอด้วงคือเสียงโด ซออู้คือเสียงฟา)

เลข ๕ สีสายเอกไม่ต้องกดนิ้วเลย (ซอด้วงคือเสียงเร ซออู้คือเสียงซอล)

เลข ๖ สีสายเอกกดนิ้วชี้ (ซอด้วงคือเสียงมี ซออู้คือเสียงลา)

เลข ๗ สีสายเอกกดนิ้วกลาง (ซอด้วงคือเสียงฟา ซออู้คือเสียงที)

เลข ๘ สีสายเอกกดนิ้วนาง (ซอด้วงคือเสียงซอล ซออู้คือเสียงโด)

เลข ๙ สีสายเอกกดนิ้วก้อย (ซอด้วงคือเสียงลา ซออู้คือเสียงเร)

เราจะเห็นได้ว่าลักษณะของโน้ตตัวเลขไทยแบบ ๙ ตัวของหลวงประดิษฐไพเราะนั้นเป็นเรื่องของการใช้สำหรับเครื่องสายเป็นหลักเช่นเดียวกับโน้ตแบบเลขาสังคีตย์ แต่ว่าการอ่านโน้ตแบบนี้ต้องอาศัยความเข้าใจอย่างมากเพราะตัวเลขมีมากจึงต้องทราบความสัมพันธ์ระหว่างตัวเลขกับการวางตำแหน่งของนิ้วบนสายด้วย ซึ่งวิเคราะห์แล้วน่าจะยากกว่าโน้ตแบบเลขาสังคีตย์ที่มีตัวเลขแค่ 0-4 เท่านั้น และสามารถเข้าใจหลักการได้ไม่ยากนัก อย่างไรก็ตาม ต้องถือว่าเป็นความคิดสร้างสรรค์ของหลวงประดิษฐไพเราะที่ได้คิดค้นขึ้น ปัจจุบันโน้ตแบบนี้ยังคงใช้กันอยู่ในการเรียนการสอนดนตรีไทยของมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ ซึ่งเปิดให้มีการสอนดนตรีไทยแก่เยาวชนและบุคคลทั่วไปที่สนใจดนตรี และถือเป็นสถาบันดนตรีไทยเอกชนที่มีชื่อเสียงมากสถาบันหนึ่งด้วย

ระบบโน้ตสากล

ระบบโน้ตสากลคือระบบที่เป็นมาตรฐานมากที่สุดในโลกเพราะสามารถครอบคลุมเสียงของโน้ต ทำนองเพลงและลักษณะของบันไดเสียง (Key) อันเป็นระบบที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย จึงมีการนำมาบันทึกสำหรับเพลงไทยด้วย ตามหลักฐานของการบันทึกโน้ตสากลนี้เริ่มมีมาแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยาในราวรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยราชทูตชาวฝรั่งเศสชื่อลาลูแบร์ได้เข้ามาในกรุงศรีอยุธยาเมื่อปี พ.ศ. 2230 พำนักอยู่สามเดือนกว่า ๆ และได้เขียนจดหมายเหตุเกี่ยวกับกรุงศรีอยุธยาเอาไว้จนทำให้เป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยาที่มีคนอ้างอิงมากที่สุด โดยเฉพาะหลักฐานทางดนตรีไทยนั้นมีผู้นำมากล่าวถึงเสมอ เพราะลาลูแบร์ได้บอกเรื่องราวของดนตรีในสมัยนั้นเอาไว้ทั้งลักษณะของเครื่องดนตรีและเพลงที่ใช้ร้องบรรเลงในสมัยนั้นด้วย

การจดบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับดนตรีของลาลูแบร์นั้นท่านได้เขียนบันทึกเพลงไทยเอาไว้แบบลักษณะของโน้ตสากลด้วย โดยครูมนตรี ตราโมท (พ.ศ. 2443-2538) เป็นคนแรกที่นำเอาหลักฐานทางดนตรีรวมถึงบทเพลงของลาลูแบร์คือเพลงซอสายสมรมาเผยแพร่เป็นคนแรก รวมถึงความพยายามถอดเนื้อร้องของเพลงนี้ออกมาด้วย โดยได้แสดงเอาไว้ในบทความเรื่องดนตรีไทยสมัยอยุธยาจนทำให้ลาลูแบร์เป็นที่รู้จักในหมู่คนไทยว่าคือผู้ที่บันทึกเพลงไทยแบบโน้ตสากลเป็นคนแรก

โน้ตเพลง "สายสมร" ที่ตีพิมพ์ในหนังสือจดหมายเหตุ ลาลูแบร์

ลักษณะการบันทึกโน้ตสากลเพลงไทยของลาลูแบร์นี้ใช้หลักการบันทึกด้วยระบบ 4/4 หรือ ¢ ซึ่งใช้การบันทึกแบบอิงทำนองร้องเป็นหลัก ไม่มีทำนองดนตรีปรากฏ เนื่องจากเพลงในสมัยอยุธยานั้นมีแต่บทร้องและใช้วงดนตรีบรรเลงคลอเสียงร้องไปด้วยกันตามลักษณะที่ลาลูแบร์ได้บันทึกเอาไว้ว่า "ชาวสยามนั้นไม่รู้จักแยกเล่นเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ ในวง และไม่รู้จักการขับร้องประสานเสียงอีกด้วย ชั่วแต่ขับร้องไปพร้อม ๆ กันเท่านั้น" (จดหมายเหตุลาลูแบร์ 2510: 52)

การบันทึกโน้ตเพลงไทยแบบโน้ตสากลนี้สันนิษฐานว่าเริ่มมีการบันทึกสำหรับใช้ในการบรรเลงแบบแตรวงทหารหรือโยธวาทิตตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 มาก่อน โดยมีการเขียนโน้ตสากลสำหรับใช้ในการบรรเลงเพลงจำพวกเพลงแนวจังหวะมาร์ช (March) ตามแบบตะวันตก ส่วนมากจะเป็นเพลงตะวันตกเป็นหลัก ส่วนโน้ตสากลที่เริ่มมาใช้บันทึกเพลงไทยน่าจะเกิดขึ้นในภายหลังในราวสมัยรัชกาลที่ 5 โดยสมเด็จฯเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ขณะดำรงพระยศเป็นเสนาบดีทหารบกและเสนาบดีทหารเรือ แล้วได้ทรงปรับปรุงระบบการบรรเลงโยธวาทิตขึ้นเสียใหม่ ให้เป็นมาตรฐานสากลมากยิ่งขึ้น

เนื่องจากทรงมีความรู้เรื่องทฤษฎีดนตรีสากลเป็นอย่างดีจึงนำหลักการมาใช้กับเพลงไทย ทรงพระนิพนธ์เพลงไทยสำหรับบรรเลงด้วยวงโยธวาทิตขึ้นตั้งแต่พ.ศ. 2443 เช่น เพลงแขกมอญบางขุนพรหม วอลซ์ปลื้มจิต (พูนพิศ 2524: 40) เขียนเป็นโน้ตสากลในแต่ละแนวของเครื่องดนตรีเอาไว้อย่างละเอียด ทำให้การจดบันทึกโน้ตสากลสำหรับเพลงไทยจึงเริ่มมีมากขึ้น โดยเฉพาะนักดนตรีที่ผ่านการเรียนดนตรีมาจากกองทัพทั้งดุริยางค์ทหารบก ดุริยางค์ทหารเรือ จะมีความชำนาญในการอ่านและบันทึกเพลงไทยเป็นระบบโน้ตสากลได้ดีมาก การบันทึกโน้ตแบบทูลกระหม่อมบริพัตรจะมีลักษณะดังนี้

ทูลกระหม่อมบริพัตรทรงได้รับการศึกษาวิชาทหารจากประเทศเยอรมนี และทรงศึกษาเรื่องดนตรีสากลและทฤษฎีดนตรีมาด้วย ทรงมีพระปรีชาญาณด้านการแต่งเพลงในรูปแบบของการแยกเสียงประสานแบบตะวันตก นอกจากนี้ทรงสนพระทัยด้านการบันทึกโน้ตเพลงไทย ทรงมีพระสหายชาวเยอรมันชื่อนายปอล เซลิค (Paul J. Seelig) ซึ่งเป็นนักดนตรีผู้มีความสามารถในการบันทึกโน้ตสากล และได้เข้ามาจดบันทึกเพลงไทยแบบโน้ตสากลโดยมีจางวางทั่วพาทยโกศลเป็นผู้บอกทำนองเพลงต่าง ๆ เอาไว้สำหรับใช้จดบันทึก

การจดบันทึกเพลงไทยในสมัยนั้นสามารถรวบรวมบันทึกเพลงเอาไว้ทั้งหมด 150 เพลง และพิมพ์เป็นหนังสือชื่อ "เพลงสยาม" เมื่อ พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932) โดยพิมพ์ที่เมืองบันดุง ประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นสถานที่พำนักของทูลกระหม่อมบริพัตรภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว สันนิษฐานว่าหนังสือเล่มนี้น่าจะจัดทำขึ้นก่อนหน้านั้นที่วังบางขุนพรหมของท่าน อาจจะอยู่ในระหว่างช่วงปี พ.ศ. 2473-2475 เป็นที่น่าเสียดายว่าหนังสือเล่มนี้ไม่ค่อยเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายมากนัก ทางมหาวิทยาลัยมหิดลเพิ่งนำกลับมาจัดพิมพ์อีกครั้งเมื่อราวปี พ.ศ. 2540 ถือว่าเป็นหนังสือที่บันทึกทำนองเพลงไทยด้วยโน้ตสากลเล่มแรก (สุกรี 2540: 2) เพลงในหนังสือเล่มนี้เหมาะที่จะนำมาศึกษาวิเคราะห์อย่างมากเพราะมีทำนองเพลงโบราณอยู่หลายเพลง โดยใช้ลักษณะการบันทึกเพลงแบบทำนองหลัก (Main Melody) ไม่มีการบันทึกทางร้องเอาไว้เลย เมื่อวิเคราะห์แล้วพบว่า การจดบันทึกเพลงไทยด้วยระบบโน้ตสากลดูจะมีประสิทธิภาพและได้ทำนองเพลงนั้นอย่างถูกต้องชัดเจนมากที่สุด เพราะสามารถทราบถึงระดับเสียงของแต่และเพลงได้อย่างดี อีกทั้งเป็นการเผยแพร่ให้ต่างชาติได้ทราบถึงลักษณะของเพลงไทยได้อย่างชัดเจน

22 MA JONG

ในช่วงเวลาที่มีการบันทึกเพลงไทยของปอล เซลิดนั้นทางราชบัณฑิตยสภาโดยสมเด็จฯกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้จัดให้มีการจดบันทึกเพลงไทยด้วยระบบโน้ตสากลขึ้น โดยการเชิญครูดนตรีที่มีความรู้ในสมัยนั้นหลายท่านมาร่วมกันบอกทำนองเพลงไทย มีพระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยกร) เป็นผู้อำนวยการบันทึกโน้ต บันทึกกันที่ท้องพระโรงวังวรดิศทุกวันพฤหัสบดีและวันเสาร์ตั้งแต่วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2473 เลิกล้มไปเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 (อ้างแล้ว 2540: 2)

ต่อมาทางกรมศิลปากรได้พยายามรื้อฟื้นโครงการนี้อีกครั้งและสามารถนำเอาเพลงชุดโหมโรงเย็นและเพลงชุดทำขวัญออกพิมพ์เผยแพร่จำหน่ายได้เมื่อปี พ.ศ. 2494 ลักษณะของโน้ตที่พิมพ์นั้นเป็นแบบการแบ่งตามหน้าที่ของเครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์ เนื่องจากเป็นเพลงเกี่ยวกับพิธีกรรมซึ่งเป็นเพลงที่บรรเลงไม่มีการร้อง อันเป็นลักษณะเช่นเดียวกับโน้ตโยธวาทิตของทูลกระหม่อมบริพัตร

ทำขวัญ THAM KWAN

นางนาค M.M. ♩ = 56

NANG NAGA

ปี่ใน
(Pi Nai)

ระนาดเอก, ระนาดเหล็ก
(Ranad Ek, Ranad Lek)

*ฆ้องวงใหญ่
(Gong Wong Yai)

*ฆ้องวงเล็ก
(Gong Wong Lek)

ระนาดทุ้ม
(Ranad Thume)

ทุ้มเหล็ก
(Thume Lek)

ฉิ่ง
(Ching)

ตะโพน
(Tapone)

ฉาบเล็ก
(Charb Lek)

ฉาบใหญ่ (Charb Yai)
โหม่ง (Mong)

*ระดับเสียงแท้จริงสูงขึ้นในระยะขั้นคู่ ๘ *Sounding one octave higher.*

ในปี พ.ศ. 2504 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงโปรดเกล้าฯให้ทางกรมศิลปากรจัดทำเพลงไทยแบบโน้ตสากล โดยการนำเอาเพลงที่มีคุณค่าและสมควรจดบันทึกมาพิมพ์เป็นหลักฐานและเผยแพร่ ซึ่งหนังสือเล่มดังกล่าวชื่อ "โน้ตเพลงไทย เล่ม ๑" ซึ่งมีเพลงที่ปรากฏอยู่หลายเพลงทั้งเพลงประเภทโหมโรง เพลงอัตรา 3 ชั้น เพลงเถา เพลงประเภททยอย โดยแบ่งแนวการเขียนเอาไว้เป็นทางร้องและทางบรรเลงอย่างชัดเจน ผู้ที่เขียนโน้ตสากลคือครูพิษณุ แช่มบาง (พ.ศ. 2453-2504) (พูนพิศ และคณะ 2532: 154) ลักษณะโน้ตนั้นไม่ได้แบ่งแนวของโน้ตตามเครื่องดนตรีแบบทูลกระหม่อม-บริพัตร แนวบรรเลงเป็นทำนองพื้น ๆ เช่นเดียวกับโน้ตของปอล เซลิคแต่เพิ่มแนวทางร้องไว้ด้วย เหมาะสำหรับเป็นทำนองหลักเพื่อดัดแปลงให้เหมาะ สมในแต่ละเครื่องดนตรี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสไว้ในตอนต้นของหนังสือโน้ตเพลงไทย เกี่ยวกับหลักฐานการบันทึกเพลงไทยแบบโน้ตสากลดังนี้

"ความจริงเรื่องรวบรวมเพลงไทยนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ นายกราชบัณฑิตยสภาได้ทรงเห็นความสำคัญมาแล้ว ถึงกับได้ทรงเริ่มจัดการให้เจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์เสนาบดีกระทรวงวัง เจ้าสังกัดของกรมปี่พาทย์หลวงและโขนหลวงสั่งให้ครูดุริยางคดนตรีและผู้ชำนาญการจดโน้ตเพลง มาร่วมกันบรรเลงและบันทึกลงเป็นโน้ตไว้ตั้งแต่พุทธศักราช 2473 ณ วังวรดิศ สัปดาห์ละ 2 วัน จนถึงพุทธศักราช 2475 ก็หยุดชะงักไปคราวหนึ่ง ต่อมาเมื่อพุทธศักราช 2479 หลังจากที่ได้โอนงานของกรมศิลปากรแล้วรัฐบาลก็ได้จัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบเพลงไทยและบันทึกเป็นโน้ตสากลขึ้น ดำเนินงานบันทึกและตรวจสอบต่อจากที่ค้างไว้ และได้รวบรวมเพลงไทยที่บันทึกตรวจสอบกันไว้ได้มีจำนวน 475 เพลง แต่เพลงที่คณะกรรมการได้ตรวจสอบฟังกันดูแล้วและบันทึกไว้ครบทุกแนวนั้นคงบันทึกไว้ได้ราว 100 เพลง ก็ต้องยุติลง ซึ่งต่อมากรมศิลปากรได้ขวนขวายจัดพิมพ์ขึ้นไว้ได้ 2 ชุดคือชุดโหมโรงเย็นมี 17 เพลง กับเพลงชุดทำขวัญอีก 16 เพลง รวมทั้ง 2 ชุดเป็น 33 เพลง นอกจากนั้นยังไม่ได้จัดพิมพ์ เวลานี้ต้นฉบับทั้งหมดคงเก็บรักษาไว้ที่กรมศิลปากร ต้นฉบับเหล่านั้นเขียนด้วยดินสอดำลงบนกระดาษอัดสำเนา ง่ายแก่การเสื่อมเสียอย่างเป็นที่สุด" (กรมศิลปากร 2504: 3)

หนังสือเล่มนี้ถือเป็นต้นแบบการบันทึกเพลงไทยด้วยโน้ตสากล และเหมาะสำหรับการเรียนการสอนในปัจจุบัน แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าหนังสือโน้ตเพลงไทยนั้นทำได้เพียงเล่มเดียวเท่านั้น ไม่ได้จัดทำอีกเลยนอกจากมีการแทรกเพลงไทยเอาไว้ในวารสารรายเดือนของกรมศิลปากรในช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น นอกจากนี้ก็ยังมีปรากฏอยู่บ้างตามหนังสือที่ระลึกต่าง ๆ เช่น หนังสือที่ระลึกดนตรีไทยอุดมศึกษา หนังสือที่พิมพ์ในโอกาสงานศพของนักดนตรีไทย เป็นต้น

ในส่วนของโน้ตเพลงที่ทำการจดบันทึกเอาไว้อีกหลายร้อยเพลงนั้นยังไม่ได้มีการนำมาเผยแพร่เลย จึงขอวิงวอนให้รีบนำมาเผยแพร่แม้ว่าโน้ตเหล่านั้นอาจไม่ได้ผ่านการตรวจทานให้ถูกต้องก็ตาม แต่เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาแล้ว โน้ตเหล่านั้นคือหลักฐานทางประวัติการดนตรีไทยที่สำคัญมาก

ในปัจจุบันผลงานวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาเอกวิชาดนตรีไทยทั้งระดับปริญญาตรีและปริญญาโท รวมถึงบทความทางวิชาการและงานวิจัยทางดนตรีไทย ล้วนใช้การบันทึกและนำเสนอวิเคราะห์เพลงแบบโน้ตสากลแทบทั้งสิ้น เพราะเป็นระบบโน้ตที่สามารถนำเสนอได้ทั่วโลก การเรียนวิชาบันทึกโน้ตเพลงไทยด้วยระบบโน้ตสากลจึงเป็นวิชาบังคับวิชาหนึ่งในหลักสูตร นักดนตรีไทยในปัจจุบันจึงควรมีความรู้เรื่องทฤษฎีโน้ตสากลบ้าง เพื่อใช้ในการบันทึกเพลงไทยได้อย่างดีในระดับหนึ่ง

ลักษณะการบันทึกโน้ตสากลที่ใช้กับเพลงไทยนั้นโดยส่วนใหญ่จะใช้ระบบของ Time Signature แบบระบบ 2/4 (2 แทนเสียงการตกจังหวะของ ฉิ่ง และฉับ) เพราะดนตรีไทยนั้นมีการตกจังหวะที่ฉิ่งและฉับเป็นสำคัญ การบันทึกแบบนี้ค่อนข้างจะได้ผลดีสำหรับการบันทึกเฉพาะทางบรรเลง แต่ถ้านำมาบันทึกกับทางร้องแล้วจะทำให้โน้ตนั้นติดชิดกันมากเกินไป เมื่อเขียนออกมาเป็นโน้ตอาจดูไม่สวยงามและอ่านยาก เนื่องจากทำนองของทางร้องนั้นมีมากทั้งเสียงสั้นเสียงยาว และเสียงแทรกระหว่างแต่ละโน้ตด้วย จึงมีผู้คิดทำให้แนวการเขียนดูช้าและอ่านง่ายขึ้นด้วยการกำหนด Time Signature ออกมาเป็นแบบระบบ ¢ ระบบนี้เป็นระบบที่กองดุริยางคราชนาวีใช้บันทึกโน้ตเพลงไทย เท่าที่ปรากฏการบันทึกแบบนี้ที่พบมีของครูเขียน ศุขสายชล และพ.จ.อ. ไมตรี พุ่มเสนาะ

เพลง มอญอ้อยอิ่ง เถา

ดังนั้นการบันทึกโน้ตสากลทางดนตรีไทยนั้นมีอยู่ 2 แบบ คือ แบบ 2/4 และแบบ ¢ ซึ่งเป็นการบันทึกที่แตกต่างกัน ถ้าเป็นลักษณะการบันทึกโดยทั่วไปหรือแบบของกรมศิลปากรจะเป็นระบบ 2/4 เป็นหลัก แต่ถ้าเป็นแบบดุริยางคราชนาวีแล้วมักจะบันทึกด้วยระบบ ¢ ซึ่งน่าจะมีการพัฒนาขึ้นมาใช้ภายหลังพ.ศ. 2475 เพราะก่อนหน้านั้นเป็นการบันทึกตามแบบของทูลกระหม่อมบริพัตรซึ่งบันทึกแบบ 2/4

ในปัจจุบันการบันทึกโน้ตเพลงนั้นได้พัฒนาไปกว้างไกลยิ่งขึ้น จากการใช้ดินสอหรือปากกาเขียนโน้ตด้วยลายมือธรรมดาได้นำไปสู่การพัฒนาเป็นระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ซึ่งระบบซอฟต์แวร์ด้านดนตรีนี้เริ่มมีการใช้มาตั้งแต่ พ.ศ. 2534 โดยมีการพัฒนาระบบอย่างเป็นขั้นตอน มีระบบเป็นมาตรฐานใช้กันในปัจจุบัน เช่น ซอฟต์แวร์ ฟินาเล (Finale) และ อังกอร์ (Encore) ที่ให้รายละเอียดการบันทึกโน้ตได้อย่างสมบูรณ์แบบทั้งวิธีการบันทึก รูปแบบความสวยงามของโน้ต การตรวจสอบการบันทึกเพลงดีมาก เมื่อบันทึกเสร็จสามารถให้โปรแกรมบรรเลงเพลงที่บันทึกออกมาให้ฟังได้ นอกจากนี้ยังมีระบบโปรแกรมบันทึกโน้ตไทยที่มีผู้คิดขึ้นอีกหลายรูปแบบ โดยนำเอาทั้งระบบแบบตัวอักษร ระบบเลขาสังคีตย์ และระบบเลข ๙ ตัว มาประยุกต์ให้เป็นการทำงานของซอฟต์แวร์ โดยวิธีการบันทึกนั้นสะดวกรวดเร็วกว่าการเขียนด้วยลายมือแต่เดิม ถือเป็นวิวัฒนาการของดนตรีอีกขั้นหนึ่ง

จากที่กล่าวมาแล้วแสดงให้เห็นพัฒนาการของการบันทึกโน้ตเพลงไทยซึ่งมีอยู่ 4 แบบ แต่ละแบบต่างมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไป สรุปได้ว่าระบบโน้ตตัวอักษรและระบบโน้ตสากลนั้นสามารถบันทึกได้ทุกเครื่องดนตรี ทั้งยังสามารถนำมาใช้เป็นตัวอย่างในการนำเสนอวิเคราะห์เพลงไทยได้ดีกว่าโน้ตแบบเลขาสังคีตย์และโน้ตเลข ๙ ตัว เพราะโน้ตเลขาสังคีตย์กับระบบโน้ตเลข ๙ ตัวนั้นเป็นการบันทึกเพื่อใช้สำหรับการบรรเลงเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายเป็นหลัก ในปัจจุบันยังมีผู้คิดแนวบันทึกโน้ตเฉพาะเครื่องดนตรี ทั้งเครื่องดนตรีประเภทปี่พาทย์และเครื่องสาย ต่างมีการนำเอาโน้ตมาใช้บันทึกด้วย เช่น โน้ตสำหรับฆ้องวง โน้ตสำหรับซอสามสาย โดยแนวทางดังกล่าวนั้นใช้แนวของโน้ตตัวอักษร โน้ตเลขาสังคีตย์ และโน้ตตัวเลข ๙ ตัว มาเป็นหลักทางแนวคิด

อย่างไรก็ตาม ถ้าเราใช้โน้ตเพลงอย่างถูกวิธี เช่น เพื่อเก็บข้อมูลเพลง เพื่ออนุรักษ์เพลงไม่ให้สาบสูญ ใช้ในการนำเสนอทางการศึกษาอย่างบทความและงานวิจัยที่วิเคราะห์เพลงไทย ใช้เพื่อเป็นเครื่องช่วยจำในการฝึกซ้อมเท่านั้น โดยไม่หลงติดยึดที่โน้ตเพลงที่นำมาเพื่อจดไว้ดูเวลาบรรเลงหรือใช้ในการเริ่มเรียนดนตรีในขั้นพื้นฐาน ซึ่งการติดยึดเช่นที่กล่าวจะก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี เพราะอย่างไรเสียดนตรีไทยควรเรียนด้วยวิธีท่องจำเพื่อเสริมสร้างทักษะ เรียนด้วยจิตใจที่ศรัทธามุ่งมั่นจริงจังที่จะเรียนอย่างแท้จริง ไม่ใช่เรียนเพื่อจะได้เอาเพลงไว้มาก ๆ เพราะบางคนคิดว่าเรียนดนตรีไทยนั้นต้องได้เพลงให้มากที่สุด โดยจดโน้ตเอาไว้ให้มากที่สุดแล้วนำมาดูเวลาบรรเลง สิ่งนี้ไม่ช่วยให้เป็นนักดนตรีไทยที่ดีและไม่ควรให้การยอมรับ แต่ควรรู้จักใช้โน้ตอย่างถูกต้องตามวิธีของผู้ที่คิดระบบโน้ตเหล่านี้ขึ้นมา ซึ่งจะทำให้เป็นประโยชน์ในการเรียนมากขึ้น

การนำเสนอประวัติการบันทึกโน้ตเพลงไทยนี้เป็นการนำเสนอเพื่อให้ได้ตระหนักถึงประวัติความเป็นมาที่ถูกต้อง ได้เห็นถึงจุดมุ่งหมายของแต่ละระบบที่ใช้แตกต่างกันออกไป อีกทั้งเพื่อให้ทราบว่าดนตรีไทยนั้นได้มีหลักทฤษฎีที่ใช้สำหรับการเรียนการสอนอย่างระบบโน้ตไทยที่มีมานานเกือบ 100 ปีมาแล้ว มีความพยายามอนุรักษ์เพลงไทยต่าง ๆ อย่างจริงจังด้วยการบันทึกแบบโน้ตสากล มีการสร้างระบบโน้ตเพลงเพื่อใช้ในการเรียนการสอนจนกลายเป็นรากฐานที่คนปัจจุบันสามารถนำมาใช้ศึกษาได้อีกนาน ถึงแม้ว่ารากฐานทางดนตรีไทยอาจไม่ดีเทียบเท่าดนตรีตะวันตก แต่การสืบสานระบบที่โบราณจารย์ได้สร้างไว้อย่างถูกวิธีย่อมทำให้ดนตรีไทยเป็นปึกแผ่นได้ในภายภาคหน้า ตามทัศนะของผู้เขียนเห็นว่าเราไม่ควรที่จะละทิ้งของเดิมที่มีอยู่หรือพยายามสร้างหลักทฤษฎีขึ้นมาหักล้างของเดิม เราควรใช้สิ่งที่มีมาในอดีตมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบันโดยใช้อย่างถูกวิธี

บรรณานุกรม

หนังสือ

กรมศิลปากร. 2504. *โน้ตเพลงไทยเล่ม ๑*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศาสนา.

ชิ้น ศิลปบรรเลง, คุณหญิง. 2534. บทความเรื่อง โน้ตเก้าตัว เครื่องหมายช่วยจำในการเรียนดนตรีไทย. *หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง*. กรุงเทพมหานคร: พิมเนศพรินติ้ง.

ดุริยบรรณ. 2472. *เลขาสังคีตย์สำหรับซออู้*. พระนคร: ไม่ทราบแหล่งพิมพ์.

พูนพิศ อมาตยกุล. 2524. *ทูลกระหม่อมบริพัตรกับการดนตรี*. กรุงเทพมหานคร: จันทวานิชย์, 2524.

พูนพิศ อมาตยกุลและคณะ. 2532. *นามานุกรมศิลปินเพลงไทยในรอบ 200 ปีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้ว.

มนตรี ตราโมท. 2513. *ประวัติดนตรีไทยสมัยสุโขทัยจนถึงรัตนโกสินทร์*. หนังสืออนุสรณ์ฌาปนกิจศพนางราชทัณฑ์พิทักษ์ (ล้วน อสัตวาสี). พระนคร: ไม่ทราบแหล่งพิมพ์.

วิเชียร กุลตัณฑ์. 2526. บทความเรื่องพระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์). *หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายวิเชียร กุลตัณฑ์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อัมรินทร์.

สันต์ ท.โกมลบุตร, แปล. 2506. *จดหมายเหตุของลาลูแบร์*. พระนคร: โรงพิมพ์ก้าวหน้า.

สุกรี เจริญสุข. 2540. *บทคำนำในหนังสือเพลงสยาม*. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยดุริยางค์ศิลป์.

อภัยพลรบ (พลอย เพ็ญกุล), พันโท พระ. 2453. *ดนตรีวิทยา*. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนาการ.

สัมภาษณ์

ภาวาส บุนนาค. 2536. รองเลขาธิการสำนักพระราชวัง. 14 มีนาคม 2536.